

Postfață

*Mic dicționar de termeni
utilizați în teoria, practica și didactica traducerii**

Apărut într-o primă ediție în 2003, reeditat în 2008, volumul *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii (Petit dictionnaire de termes utilisés dans la théorie, la pratique et la didactique de la traduction)* este acum, în 2011, la cea de-a treia ediție.

Autoarea, Georgiana-Lungu Badea **, profesor universitar doctor la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, este un nume cunoscut în peisajul universitar din România pentru studiile de cercetare din domeniul traductologiei. La inițiativa sa, apare, în 2005, Grupul de cercetare în domeniul traducerii și istoriei traducerii: ISTTRAROM-Translationes ***.

Două dintre volumele profesorului universitar, *Mic dicționar și Teoria culturilor și teoria traducerii*, au contribuit la consolidarea studiilor traductologice în România. Autoarea, pe care o recomandă activitatea de cercetare și articolele publicate, are rolul unei instanțe capabile să instaureze, să impună o realitate și să confere termenilor puterea simbolică de a fi recunoscuți. Prin demersul de a inventaria cuvintele într-un dicționar terminologic, se atribuie un nume unei realități până în acel moment doar intuite sau deformat. Cuvântul își dovedește astfel, încă o dată, puterea creatoare, investitoare, iar traductologia românească devine disciplină cu statut de sine stătător, capabilă să se alăture traductologiei europene, canadiene, americane.

* Traducere rezumativă a recenziei în limba franceză, realizată la ediția a doua, a *Micului dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2008, 203 p., ISBN 978-973-125-171-4, și publicată în „Atelier de traduction”, nr. 9/2008, Editura Universității din Suceava.

** A se vedea „Le Bulletin du CRATIL”, Centre de recherche de l’ISIT de Paris, 7 mars 2011, p. 18-19. URL: http://www.isit-paris.fr/documents/publications/bulletin-recherche-isit_mars11.pdf.

*** A se vedea site-ul Centrului de studii la adresa: <http://www.translationes.uvt.ro/ccit/fr/centre-de-recherche.php>.

Francofonă prin formație, autoarea se arată mai întâi interesată de traductologia franceză, și ea disciplină tânără, și se apleacă asupra mecanismelor de formare ale acesteia. Numeroși teoreticeni ai traducerii au lucrat la recunoașterea acesteia, începând cu Georges Mounin care a încercat „să înțeleagă metodele și concepțiile traducerii” și a creat o nouă disciplină „cu paternitate franțuzească” (Ballard, D`Hulst 1999, 11). Dacă studiile lui Mounin fac posibilă conturarea unei noi discipline, cercetările lui Jean-René Ladmiral o consacră, dându-i un nume. În 1979, în volumul *Traduire: théorèmes pour la traduction*, acesta folosește, pentru prima dată, termenul „traductologie”. În contextul cultural și lingvistic al epocii, singurul obstacol care stătea în calea recunoașterii ca disciplină autonomă, era instabilitatea terminologică: „Era mai puțin necesar să se adune toate datele despre diversele aspecte ale traducerii, ci mai degrabă să se constituie discursul unei culturi traductologice.” (Ladmiral 1994, XX).

Dintr-o perspectivă istorică, o parte din limbajul traductologic este împrumutat din lingvistică, multă vreme traducerea identificându-se cu munca asupra limbii. Evoluția ideologiilor în domeniul științelor umane a făcut vizibilă legătura actului de traducere cu etnologia, studiile literare, hermeneutica, psihologia, cu consecințe asupra metalimbajului traductiv. S-au împrumutat noțiuni din domeniile menționate, însă au apărut și termeni specifici câmpului studiilor traductologice. Chiar și alegerea participiului „utilizați” din titlul volumului *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, ilustrează această idee: o parte din terminologia traducerii este, poate, împrumutată de la diverse discipline, dar atunci când este aplicată ca limbaj autoreflexiv, aceasta dobândește sensuri particulare. Disciplină eclectică, traductologia și-a creat o terminologie interdisciplinară capabilă să o facă autonomă, independentă de celelalte discipline și, mai ales, a reușit să depășească autarhia cercetării lingvistice și s-a deschis spre alte discipline, îndeosebi spre studiile culturale.

Volumul este un glosar centrat pe traductologie, domeniu ai cărui termeni tehnici îi explică. Deși autoarea se raportează la opera sa numind-o „glosar”, precizează totuși că aceasta depășește sfera glosarului prin integrarea echivalențelor termenilor în alte limbi (franceză, engleză

etc.) Am adăuga că modul în care termenii sunt dezvoltați, prin explicațiile bogate ale realităților la care trimit, prin faptul că autoarea nu se limitează la menționarea termenilor și asocierea lor cu definiții, ne poate duce cu gândul și la un dicționar enciclopedic. Situat între cele două, titlul *Mic dicționar* este ales din perspectiva orizontului de receptare, publicul-țintă nefiind neapărat un public familiar câmpului traductologic.

Glosarele sau dicționarele sunt percepute ca fiind opere obiective, mai presus de orice reprezentare subiectivă. Autorii trebuie să stăpânească cunoștințe vaste, să consulte o bibliografie variată și să se efadeze sub greutatea acestora. Nu punctul de vedere al unui autor este exprimat, ci sunt restituite informațiile dintr-un anumit domeniu. Nici *Prefața*, nici *Cuvântul-înainte* nu oferă informații despre autoare. Studiul, cercetarea vorbesc pentru aceasta. În acest caz, titlurile universitare, articolele publicate nu sunt importante, ci numărul de opere consultate care asigură garanția unei munci bine documentate, obiective, sintetice.

Glosarele și dicționarele traductologice sunt destul de rare. *Glossaire de la théorie interprétative de la traduction* de Daniela Seleskovitch este conceput în aceeași manieră ca *Micul dicționar*. Ultimul este, totuși, câștigător la capitolul explicații detaliate. În *Glossaire* sunt menționate sinonimele, în *Micul dicționar* se fac comparații și trimiteri spre alți termeni.

Existența unei terminologii proprii este condiția *sine qua non* a constituirii unei discipline. Țară cu o lungă tradiție a traducerii, România a tradus, a adaptat, s-a revoltat împotriva traducerilor. Traductologia românească are, fără îndoială, o dimensiune istorică, avem și teoreticieni ai traducerii, Irina Mavrodin, de exemplu. Statutul complet, autonom este asigurat de existența unei terminologii proprii. Georgiana Lungu-Badea demonstrează prin munca sa de inventariere, definire și exemplificare a termenilor, de căutare a echivalentului în alte limbi, maturitatea acestei discipline la noi, faptul că ea se integrează într-un curent mai larg, european și universal.

Actul de traducere este un exercițiu complex. Presupune existența unei opere originale create într-o limbă anume, un subiect creator cu o concepție bine stabilită despre limba și opera sa, imaginând

un univers cu anumite caracteristici culturale, care trebuie transpus într-o altă limbă și o altă cultură, cu viziune și concepții diferite. Fiecare dintre aceste aspecte poate constitui obiectul de interes al unei discipline. Traductologia se distanțează de fiecare disciplină în parte în urma unui proces de aprofundare, de reflecție, de cunoaștere care stabilește ceea ce traducerea trebuie să rețină drept termeni și concepte operative. Este un proces dificil și îndelungat de căutare a specificității, de acceptare a faptului că aceasta stă tocmai în integrarea discursului altor discipline. *Micul dicționar* umple golul ne-recunoașterii terminologice. Să scrii, să pronunți înseamnă să instaurezi, dar și să corectezi, să elimini ambiguități de limbaj care făceau din critica traducerii o critică a limbii sau a literaturii.

Micul dicționar a apărut din necesitatea de a oferi un instrument de lucru. Autoarea ne asigură de seriozitatea demersului său, subliniază vasta bibliografie consultată, dicționare, volume de gramatică, de semantică, de lingvistică, de lexic, cele patru componente ale procesului de traducere. Termenii sunt prezentați în ordine alfabetică, se studiază contextul istoric care i-a produs, li se verifică echivalența funcțională, relațiile de sinonimie și antonimie. Alegerea celor peste două sute patruzeci de termeni s-a făcut de-a lungul a cinci ani de studiu, după consultarea numeroaselor volume de specialitate. Termenii inventariți constituie nucleul funcțional care permit critica oricărei traduceri.

Volumul are și o componentă didactică intenționată pentru că se vrea un instrument de lucru pentru traducătorii novici. Exemplele sunt fragmente de texte literare, texte nonliterare, articole de presă etc. Se pune, astfel, în evidență caracterul general al oricărui act de traducere, dar și posibilitatea de a-l adapta în funcție de tipul de text, de strategia traducătorului, de destinatar.

Și lista abrevierilor utilizate în traductologie are un rol esențial. Menționarea lor înaintea inventarului de termeni, le asigură un caracter general valabil. Sunt ușor de recunoscut în interiorul domeniului traductologic european datorită diacriticelor românești.

Vasta bibliografie consultată ține de domeniul traductologiei (șaptezeci și două de cursuri, teze de doctorat, volume colective franceze, românești, engleze, americane, spaniole, arabe, o sută opt articole), de sociolingvistică și etnologie (șaptesprezece volume și trei articole), de

lingvistică și lexicologie (patruzeci și nouă de volume, cursuri, tratate, douăzeci și șapte de articole și studii), de semantică și semiotică (douăzeci și patru de tratate și cursuri colective), treizeci și nouă de dicționare de limbă, enciclopedii, douăzeci și șase de reviste universitare, de lingvistică, de studii literare, de traductologie.

Dacă traductologia românească este sincronă tendinței generale, acest lucru se datorează, în mare parte, și muncii de cercetare și de promovare a Georgianeii Lungu-Badea. Volumele sale au contribuit la consolidarea poziției traductologiei românești.

Dr. Cristina Hetriuc*

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

* Cercetător în formare. Proiectul „Traducerea ca dialog intercultural” CNCSIS PN II IDEI, Cod ID_135, Contract 809/2009.